

Annales

Instituti

Archaeologici

XVI - 2020

Godišnjak

*Instituta za
arheologiju*

Nakladnik/Publisher

INSTITUT ZA ARHEOLOGIJU
INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY

Adresa uredništva/Editor's office address

Institut za arheologiju/Institute of Archaeology
HR-10000 Zagreb, Ulica Ljudevita Gaja 32
Telefon/phone 385 (0) 1 6150250
fax 385 (0) 1 6055806
e-mail: iarh@iarh.hr
http://www.iarh.hr

Glavni i odgovorni urednik/Editor in chief

Marko Dizdar

Uredništvo/Editorial board

Katarina Botić, Hrvoje Kalafatić, Ana Konestra, Siniša Krznar, Andreja Kudelić, Bartul Šiljeg, Asja Tonc, Marina Ugarković, Mario Gavranović (Austrija), Boštjan Laharnar, Alenka Tomaž (Slovenija), Vesna Bikić, Perica Špehar (Srbija), Miklós Takács (Mađarska)

Izdavački savjet/Editorial committee

Jura Belaj, Marko Dizdar, Saša Kovačević, Goranka Lipovac Vrkljan, Daria Ložnjak Dizdar, Branka Migotti, Ivana Ožanić Roguljić, Ante Rendić Miočević, Tajana Sekelj Ivančan, Tihomila Težak Gregl, Tatjana Tkalčec, Željko Tomičić, Ante Uglešić, Snježana Vrdoljak

Lektura/Language editor

Ivana Majer i Marko Dizdar (hrvatski jezik/Croatian)

Prijevod na engleski/English translation

Marko Maras, Kristina Deskar i autori / Marko Maras, Kristina Deskar and authors

Korektura/Proofreaders

Katarina Botić

Dizajn/Design

REBER DESIGN

Računalni slog/Layout

Hrvoje Jambrek

©Institute of archaeology, Zagreb 2020.

Annales Instituti Archaeologici uključeni su u indeks/
Annales Instituti Archaeologici are included in the index:
Clarivate Analytics services – Emerging Sources Citation Index
SciVerse Scopus – Elsevier, Amsterdam

Ovaj rad licenciran je pod Creative Commons Attribution By 4.0 međunarodnom licencom /
This work is licenced under a Creative Commons Attribution By 4.0 International Licence

SADRŽAJ

Arheološka istraživanja

- 8** **Andrea Rimpf**
Anita Rapan Papeša
Marko Dizdar
- Rezultati zaštitnih istraživanja kasnoavarodobnoga groblja Šarengrad – Klopare 2019. godine
- 18** **Marko Dizdar**
- Rezultati istraživanja u Lovasu (zapadni Srijem) 2019. godine – Kasnohalštatsko i ranolatensko groblje
- 31** **Daria Ložnjak Dizdar**
Marko Dizdar
- Prilog poznavanju topografije Sotina (*Cornacum*) u rimsko doba
- 39** **Boris Kratofil**
Marko Dizdar
Hrvoje Vulić
- Zaštitno arheološko istraživanje rimskodobnoga tumula 1 u Starim Jankovcima 2017.–2019. godine
- 54** **Katarina Botić**
- Kasnoneolitičko naselje Bršadin – Pašnjak pod selom, krono-stratigrafski prikaz tri sezone arheoloških istraživanja
- 71** **Ivana Ožanić Roguljić**
Bartul Šiljeg
Hrvoje Kalafatić
- Prilog poznavanju topografije teritorija kolonije Elije Murse unutar dnevne zone kretanja (*cotidianus excursus*)
- 78** **Dženi Los**
- Rezultati zaštitnih arheoloških istraživanja lokaliteta AN 6 Hermanov vinograd 1 na trasi južne obilaznice grada Osijeka
- 90** **Dženi Los**
- Rezultati arheološkoga istraživanja lokaliteta AN 2 Beli Manastir – Popova Zemlja
- 103** **Saša Kovačević**
- Nova Bukovica – Sjenjak 2019. godine

CONTENTS

Archaeological Excavations

- 8** **Andrea Rimpf**
Anita Rapan Papeša
Marko Dizdar
- The results of the rescue excavations of the Late Avar Age cemetery of Šarengrad – Klopare in 2019*
- 18** **Marko Dizdar**
- Research results in Lovas (Western Sirmia) in 2019 – The Late Hallstatt and the Early La Tène cemetery*
- 31** **Daria Ložnjak Dizdar**
Marko Dizdar
- A contribution to the understanding of the topography of Sotin (Cornacum) in Roman period*
- 39** **Boris Kratofil**
Marko Dizdar
Hrvoje Vulić
- Rescue archaeological excavations of the Roman age tumulus 1 in Stari Jankovci in 2017–2019*
- 54** **Katarina Botić**
- Late Neolithic settlement Bršadin – Pašnjak pod selom, chronostratigraphic sequence of three seasons of archaeological research*
- 71** **Ivana Ožanić Roguljić**
Bartul Šiljeg
Hrvoje Kalafatić
- Contribution to the topography of the territory of the colony Aelia Mursa within the daily movement zone (cotidianus excursus)*
- 78** **Dženi Los**
- Results of the rescue archaeological excavations of the site AN 6 Hermanov Vinograd 1 on the southern bypass route of the city of Osijek*
- 90** **Dženi Los**
- Results of the archaeological excavations of the site AN 2 Beli Manastir – Popova Zemlja*
- 103** **Saša Kovačević**
- Nova Bukovica – Sjenjak in 2019*

108 Marko Dizdar

Rezultati istraživanja groblja latenske kulture Zvonimirovo – Veliko polje u 2019. godini

108 Marko Dizdar

Research results of the La Tène culture cemetery at Zvonimirovo – Veliko polje in 2019

**114 Daria Ložnjak Dizdar
Marko Dizdar
Mario Gavranović
Marija Mihaljević**

Dolina na Savi – istraživanje naselja 2019. godine i osvrt na korištenje krajolika uz Savu u kasnome bronzanom dobu

**114 Daria Ložnjak Dizdar
Marko Dizdar
Mario Gavranović
Marija Mihaljević**

Dolina na Savi – Excavations of the settlement in 2019 and an overview of the use of landscape along the River Sava in the Late Bronze Age

122 Juraj Belaj

O arheološkim istraživanjima ivanovačke kapele na lokalitetu Pakrac – Stari grad 2019. godine

122 Juraj Belaj

On the archaeological excavations of the chapel of the Knights Hospitaller at the site of Pakrac – Stari Grad in 2019

**135 Branko Mušič
Barbara Horn
Filip Matijević
Ivan Valent
Tajana Sekelj Ivančan**

Geofizička istraživanja arheoloških nalazišta s pretpostavljenom željezarskom djelatnošću na primjeru lokaliteta Bakovčice, Nadbarice i Ždala

**135 Branko Mušič
Barbara Horn
Filip Matijević
Ivan Valent
Tajana Sekelj Ivančan**

Geophysical research of archaeological sites with presumed iron-working activity on the example of the sites of Bakovčice, Nadbarice, and Ždala

143 Tena Karavidović

Močvarna željezna ruda – eksperimentalno testiranje utjecaja prženja rude na postupak taljenja i krajnji proizvod

143 Tena Karavidović

Bog iron ore – experimental testing of the impact of ore roasting on the melting process and the end product

153 Saša Kovačević

Zaštitna arheološka istraživanja tumula 1 – Gomile u Jalžabetu u 2019. godine

153 Saša Kovačević

Rescue archaeological excavations of tumulus 1 – Gomila in Jalžabet in 2019

159 Saša Kovačević

IRON-AGE-DANUBE INTERREG DTP 2019. u Jalžabetu: Od istraživanja i očuvanja do prezentacije i održive uporabe arheoloških spomenika, lokaliteta i krajolika

159 Saša Kovačević

IRON-AGE-DANUBE INTERREG DTP 2019 in Jalžabet: From research and preservation to the presentation and sustainable use of archaeological monuments, sites, and landscapes

**163 Luka Štefan
Sebastijan Stingl
Tomislav Čanković
Jelena Maslač
Sanja Sekulić
Maja Mrvelj**

Topografija i reambulacija Žumberačkoga gorja

**163 Luka Štefan
Sebastijan Stingl
Tomislav Čanković
Jelena Maslač
Sanja Sekulić
Maja Mrvelj**

Topography and revision of the Žumberak range

<p>180 Andreja Kudelić
Nikolina Bencetić
Snježana Vrdoljak</p> <p>Kasno brončano i rano željezno doba na gradini Crkvišće – Bukovlje</p>	<p>180 Andreja Kudelić
Nikolina Bencetić
Snježana Vrdoljak</p> <p><i>Late Bronze and Early Iron Age at the hillfort of Crkvišće – Bukovlje</i></p>
<p>201 Gaetano Benčić
Ana Konestra
Enrico Cirelli</p> <p>Stari Tar/Tarovec (St. Blek, Tar) – pokušaj tipološke i funkcionalne interpretacije sakralnoga sklopa unutar srednjovjekovnoga naselja</p>	<p>201 Gaetano Benčić
Ana Konestra
Enrico Cirelli</p> <p><i>Stari Tar/Tarovec (St. Blek, Tar) – attempt at a typological and functional interpretation of the sacral complex within the medieval settlement</i></p>
<p>219 +Tihomir Percan
James C. M. Ahern
Darko Komšo
Siniša Radović
Mario Novak
Katarina Gerometta
Lia Vidas
Ivor Janković</p> <p>Istraživanja u Ljubićevoj pećini kraj Marčane u sezoni 2020.</p>	<p>219 +Tihomir Percan
James C. M. Ahern
Darko Komšo
Siniša Radović
Mario Novak
Katarina Gerometta
Lia Vidas
Ivor Janković</p> <p><i>Excavations in Ljubićeva Pećina near Marčana in the 2020 season</i></p>
<p>229 Ana Konestra
Fabian Welc
Paula Androić Gračanin
Kamil Rabięga
Bartosz Nowacki
Agnese Kukela</p> <p>Tipologija i organizacija otočnih naselja Raba kroz dijakronijski pristup – Prvi podaci multidisciplinarnih istraživanja</p>	<p>229 Ana Konestra
Fabian Welc
Paula Androić Gračanin
Kamil Rabięga
Bartosz Nowacki
Agnese Kukela</p> <p><i>Rab island settlement typology and organisation through a diachronic approach – First data from a multidisciplinary research</i></p>
<p>245 Lujana Paraman
Marina Ugarković
Martin Steskal</p> <p>Terenski pregled i dokumentiranje gradinskih nalazišta na širem trogirskom području u 2019. godini kao uvod u sustavno istraživanje Hiličkoga poluotoka</p>	<p>245 Lujana Paraman
Marina Ugarković
Martin Steskal</p> <p><i>Field survey and documenting of hillfort sites in the wider Trogir area in 2019 as an introduction to a systematic research of the Hyllean peninsula</i></p>
<p>269 Maja Zeman
Ana Marinković
Ivana Ožanić Roguljić
Marina Šiša Vivek
Suzana Damiani</p> <p>Preliminarna analiza rezultata aktivnosti istraživačko-edukacijskoga projekta Otkrivanje starih dubrovačkih katedrala (2018.–2020.)</p>	<p>269 Maja Zeman
Ana Marinković
Ivana Ožanić Roguljić
Marina Šiša Vivek
Suzana Damiani</p> <p><i>Preliminary analysis of activity results for the research and educational project Discovering the Old Dubrovnik Cathedrals (2018–2020)</i></p>

Kratki izvještaji o istraživanjima

283-301

Short field reports

283-301

**Ostala znanstvena djelatnost
Instituta za arheologiju**

302-314

**Additional scientific activity of the
Institute**

302-314

Arheološka istraživanja

Archaeological Excavations

1. Šarengrad – Klopare
2. Lovas – Ulica A. Starčevića
3. Sotin
4. Stari Jankovci – Jankovačka Dubrava
5. Bršadin – Pašnjak pod selom
6. Osijek
7. Osijek – Hermanov vinograd
8. Beli Manastir – Popova zemlja
9. Nova Bukovica – Sjenjak
10. Zvonimirovo – Veliko polje
11. Dolina – Babine Grede
12. Pakrac – Stari grad
13. Ždala – Telek
14. Virje – Sušine i Volarski breg
15. Bakovčice – Velike livade 1 i Nadbarice 1
16. Hlebine – Velike Hlebine i Dedanovice
17. Jalžabet – Gomila
18. Žumberačko gorje
19. Bukovlje – Crkvišće
20. Tar – Stancija Blek
21. Marčana – Ljubićeva pećina
22. Rab – Lopar
23. Trogir
24. Dubrovnik

Rezultati istraživanja groblja latenske kulture Zvonimirovo – Veliko polje u 2019. godini

Research results of the La Tène culture cemetery at Zvonimirovo – Veliko polje in 2019

MARKO DIZDAR
Institut za arheologiju
Ulica Ljudevita Gaja 32
HR-10000 Zagreb
marko.dizdar@iarh.hr

Primljeno/Received: 19. 03. 2020.
Prihvaćeno/Accepted: 30. 04. 2020.

U nastavku zaštitnih istraživanja nalazišta Zvonimirovo – Veliko polje obuhvaćena je zapadna padina središnjega dijela uzvisine na kojoj su pronađeni paljevinski grobovi latenske kulture. Na dnu grobnih raka pravokutnoga oblika i zaobljenih uglova nalaze se spaljeni ostaci pokojnika s predmetima nošnje i nakita, uz koje su potom položene keramičke posude. Dio grobova uništen je ranijom intenzivnom poljoprivrednom obradom te je najbolje sačuvani ratnički grob s dugim željeznim kopljem. U istraživanjima provedenim prethodnih godina na zapadnoj padini pronađeno je još nekoliko grobova u kojima je jedino napadačko naoružanje bilo po jedno koplje te se radi o grobovima kopljanika koji su raspoređeni oko grobova ratnika opremljenih s mačevima u koricama. U grobu LT 129, među hrpicom spaljenih kostiju, pronađene su dvije veće željezne fibule te ulomci dvije brončane fibule, dok su pokraj bile položene tri keramičke posude. Pronađeni grobovi, na osnovi tipoloških karakteristika pronađenih nalaza, datiraju se u LT C2 stupanj (Mokronog IIb).

Ključne riječi: Zvonimirovo, groblje, Podravina, latenska kultura, ženska nošnja, naoružanje, koplje, keramičke posude

The continuation of the rescue excavations at the site of Zvonimirovo – Veliko polje included the western slope of the central part of the elevation, which contained cremation graves of the La Tène culture. At the bottom of the rectangular grave pits with rounded corners there are the cremated remains of the dead with costume and jewellery items, and with ceramic vessels placed next to them. The graves were partly destroyed by earlier intense agricultural cultivation; the best preserved grave is a warrior's grave with a long iron spear. The excavations conducted on the western slope in previous years found several more graves, in which the only offensive weaponry was a single spear in each grave; these are the graves of spearmen, arranged around the graves of warriors equipped with swords in scabbards. A small pile of cremated bones in grave LT 129 contained two larger iron fibulae and fragments of two bronze fibulae with three ceramic vessels placed next to them. The typological characteristics of the finds date the discovered graves to phase LT C2 (Mokronog IIb).

Keywords: Zvonimirovo, cemetery, Drava valley, La Tène culture, female costume, weaponry, spear, ceramic vessels

Nastavak zaštitnih istraživanja nalazišta Zvonimirovo – Veliko polje (općina Suhopolje, Virovitičko-podravska županija) proveden je tijekom travnja i svibnja 2019. godine.¹ Dosadašnja istraživanja potvrdila su dva vremenska horizonta pokopavanja – stariji s paljevinskim grobo-

vima latenske kulture iz mlađega željeznog doba koji se rasprostiru po cijeloj površini istraženoga dijela uzvisine, dok mlađem horizontu pripadaju kosturni grobovi groblja na redove bjelobrdске kulture koji su dokumentirani tijekom iskopavanja 1993. – 1995. i 1998. – 2003. godine samo na središnjem dijelu uzvisine. S obzirom da su posljednjih godina istraživanja usmjerena na zapadne padine uzvisine na kojima istraživanja do sada nisu bila poduzimana, pronađeni su isključivo paljevinski grobovi latenske kulture.

Istraživanjima provedenim 2019. godine obuhvaćena je zapadna padina središnjega dijela uzvisine (sl. 1), odnosno istražena je površina groblja koja je položena juž-

1 Istraživanja su provedena od 09. travnja do 11. svibnja 2019. godine. Financijska sredstva osiguralo je Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. U istraživanjima je još sudjelovala dr. sc. Daria Ložnjak Dizdar iz Instituta za arheologiju u Zagrebu, dok je u radnome posjetu istraživanjima bio dr. sc. Ivan Drnić iz Arheološkoga muzeja u Zagrebu. Restauraciju i konzervaciju nalaza provodi dipl. konz. Mihael Golubić iz Hrvatskoga restauratorskog zavoda. Arheološki nadzor provela je dipl. arh. Viktorija Ciganović iz Konzervatorskoga odjela u Požezi.

Sl. 1 Pogled na sondu 20 prije početka istraživanja koja je položena na zapadnoj padini uzvišenja (snimio: M. Dizdar)
Fig. 1 A view at trench 20 before the beginning of the excavation that was laid on the western slope of the elevation (photo by: M. Dizdar)

no te zapadno od sonde u kojima su tijekom istraživanja 2001. – 2002. te 2016. – 2018. godine pronađeni brojni paljevinski grobovi latenske kulture (Tomičić et al. 2002; Dizdar 2017; 2018; 2019). Na tome su dijelu groblja tijekom spomenutih iskopavanja pronađeni grobovi bogato opremljenih ratnika s naoružanjem, toaletnim priborom i nošnjom te grobovi žena s predmetima nošnje i nakita. U grobovima oba spola nalazila se i popudbina kojoj pripadaju nalazi keramičkih posuda i životinjskih kostiju.

Na zapadnoj padini uzvisine položene su sonde 20 i 21 koje se s južne i zapadne strane nastavljaju na iskope iz 2016. i 2018. godine (sl. 1). Sonde su obuhvatile i manji dio vrha uzvisine te na ovome dijelu nalazišta iskopavanja do sada nisu bila provedena. U iskopavanjima provedenim 2019. godine istražene su: sonda 20 dimenzija 23 x 3 m; sonda 21 dimenzija 22 x 3 m, odnosno istražena je površina od 137 m², tako da je do sada ukupno istraženo 3968 m² površine groblja na Velikom polju u Zvonimirovu. Prosječna dubina iskopa iznosila je 1 – 1,20 m, a dokumentirana stratigrafija, kao i ranijih godina, isključivo odgovara geološkim slojevima – ispod sloja humusa (SJ 01), slijede slojevi svijetlosivoga i crvenkastosmeđeg pijeska (SJ 02 i 03) te svijetlosmeđe i crvenkastosmeđe ilovače (SJ 114 i 132). Svakako je potrebno istaknuti kako se prema vrhu uzvišenja slojevi pijeska pojavljuju odmah ispod sloja humusa, dok su na padinama nalazišta izdvojeni samo slojevi pjeskovite ilovače. Dosadašnja su istraživanja pokazala kako su nalazi iz grobova čije su grobne rake bile ukopane u slojeve pijeska znatno bolje sačuvani u odnosu na metalne i keramičke nalaze koji su pronađeni u grobovima koji su položeni na padinama uzvisine, odnosno čije su grobne rake bile ukopane u slojeve pjeskovite ilovače. U spomenutim grobovima posebno su slabo sačuvani predmeti izrađeni od željeza – mačevi u koricama, koplja i umba iz ratničkih grobova te pojasi sastavljeni od uvijenih i spojenih članaka kao i fibule iz ženskih grobova. Isto tako, vanjska površina keramičkih posuda često pokazuje

tragove oštećenja, čemu se uzrok vjerojatno pronalazi u tzv. kiselosti slojeva pjeskovite ilovače.

U iskopavanjima su pronađena četiri groba (LT 127 – LT 130) sa spaljenim ostacima pokojnika koji pripadaju latenskoj kulturi iz mlađega željeznog doba. Grobovi su većinom bili plitko ukopani te su znatnim dijelom ili čak u potpunosti uništeni obradom zemljišta koja se provodila prije sadnje voćnjaka, odnosno sačuvali su se samo donji dijelovi grobnih raka s pojedinim nalazima. Tako su najvećim dijelom uništeni grobovi LT 127 (sl. 2) i LT 130 gdje se sačuvalo samo dno grobnih raka pravokutnoga oblika s malom količinom spaljenih kostiju te ulomcima metalnih, staklenih i keramičkih predmeta koji su nalazili već na dnu sloja humusa, što pokazuje kako je ranijom intenzivnom obradom zemljišta vrh uzvisine već bio snižen. O tome svjedoče i nalazi metalnih predmeta te keramičkih ulomaka koji su prikupljeni iz sloja humusa u svim istraživanim sondama koji pokazuju kako je znatan dio grobova položenih bliže vrhu uzvisine vjerojatno u potpunosti uništen intenzivnom poljoprivrednom obradom ili je sačuvano samo dno grobnih raka kao što pokazuje primjer groba LT 127 (sl. 2). Na dnu groba nalazila se tek mala količina spaljenih kostiju i možda dio luka željezne fibule.

Najjasnije se tragovi oštećivanja obradom zemljišta mogu prepoznati kod groba LT 129. Sačuvano je dno grobne rake pravokutnoga oblika i zaobljenih uglova, s hrpicom spaljenih kostiju položenih u sjeverni dio groba (sl. 4). Pokraj hrpice, u središnji dio grobne rake, položene su tri keramičke posude – lonac, zdjela i vjerojatno kantharos – pri čemu je sačuvana samo donja polovica lonca, dok gornji dio u potpunosti nedostaje (sl. 5) te je uništen dubokim oranjem koje se provodilo na nalazištu prije sadnje voćnjaka. Na kompaktnu hrpicu spaljenih kostiju položene su dvije veće željezne fibule, dok su među spaljenim ostacima pronađeni ulomci još dvije

Sl. 2 Grob LT 127 (snimio: M. Dizdar)
Fig. 2 Grave LT 127 (photo by: M. Dizdar)

Sl. 3 Detalj groba LT 128 – pokop ratnika (snimio: M. Dizdar)
Fig. 3 Detail of grave LT 128 – burial of warrior (photo: M. Dizdar)

Sl. 4 Grob LT 129 (snimio: M. Dizdar)
Fig. 4 Grave LT 129 (photo by: M. Dizdar)

Sl. 5 Detalj groba LT 129 (snimio: M. Dizdar)
Fig. 5 Detail of grave LT 129 (photo by: M. Dizdar)

brončane fibule koje pokazuju tragove spaljivanja, vjerojatno s pokojnicom. S obzirom na oblik te kompaktnost hrpice spaljenih kostiju, može se pretpostaviti kako su one, s fibulama, vjerojatno bile položene u tkaninu (Dizdar 2013: 33; 2016: 298, Fig. 7). Upravo najbrojnijem dijelu ženske nošnje pripadaju nalazi različitih brončanih te željeznih fibula srednjolatske sheme, pri čemu su one brončane brojnije i predstavljene su s više različitih oblika (Dizdar 2013: 212, 231, 235). Zanimljiv je nedostatak željeznoga ili brončanog pojasa (Dizdar 2013: 211–212) te kopče tipa Brežice (Guštin 2003) kakve se inače pojavljuju u grobovima žena kao dio njihove nošnje. Nakitu bi pripadali ostaci vjerojatno spaljene staklene narukvice iz groba LT 130. Spaljeni ulomci staklenih narukvica od bezbojnoga stakla s tragovima žute folije predstavljaju najbrojniji oblik nakita na groblju u Zvonimirovu, pri čemu se samo u iznimnim slučajevima pronalaze cjelovito sačuvane staklene narukvice ili prstenje koje nije bilo spaljeno s pokojnicama (Dizdar 2013: 253–260, sl. 89).

U grobu LT 129 nalazila se popudbina kojoj pripadaju tri keramičke posude (sl. 4). Keramičke se posude nalaze u grobovima pokojnika oba spola, pri čemu najbrojnije oblike predstavljaju različito oblikovani lonci te zdjele S-profilacije koji su izrađeni na lončarskome kolu, dok se kantharosi nalaze u manjem broju grobova (Dizdar 2013: 268–273). Zanimljivo je kako niti jedna keramička posuda nije pronađena u grobu LT 128 koji je najbolje sačuvan. Isto tako, keramički ulomci nisu zabilježeni niti u grobu LT 127 (sl. 2), no kako je sačuvano samo dno groba, nije posve isključeno kako su priložene posude uništene obradom zemljišta, o čemu bi svjedočili ulomci lonca koji su pronađeni u grobu LT 130.

U istraživanjima provedenim 2019. godine najbolje je sačuvan ratnički grob LT 128 (sl. 3), prije svega zbog dublje ukopane grobne rake pravokutnoga oblika i zaobljenih uglova. Na dnu groba pronađena je veća količina spaljenih kostiju do koje je položeno samo željezno koplje s naglašenim središnjim rebrom. Zanimljivo, ostalih nalaza naoružanja kao i dijelova muške nošnje (fibule, pojasna garnitura) te keramičkih posuda u grobu nije bilo. Ovaj grob pripada skupini ratničkih grobova opremljenih samo s kopljem koja je dokumentirana tijekom istraživanja provedenih 2018. godine kada su također pronađena dva groba (LT 119 i LT 121) u kojima je koplje bilo jedini predmet naoružanja ratnika. Koplja su bila različitoga oblika lista te različite duljine (Dizdar 2019: 64), a nalazila su se u blizini ratničkih grobova LT 122 i LT 125 u kojima su pronađeni mačevi u koricama, koplja i umba. Navedeni grobovi kopljanika (*gaesatae*) pripadali bi trećoj skupini grobova u Zvonimirovu u kojima su pokopani spaljeni ostaci muškaraca za koje je karakteristično prilažanje koplja i/ili umba kao dijela štita (Dizdar 2013: 54, 73, 142, tab. 2). Jedino su u grobu LT 64, koji pripada pokopu kopljanika, pronađena dva koplja te dvije petice. Ono po čemu se grob LT 128 izdvaja u odnosu na ostale grobove ove skupine prepoznaje se u nedostatku ostalih

predmeta koji bi pripadali nošnji kao što su fibule ili pojasne garniture (Bataille 2001) i toaletnom priboru, ali i keramičkih posuda te životinjskih kostiju koji su bili dio popudbine.

Grobovi kopljanika poznati su i s drugih groblja koja se pripisuju mokronoškoj skupini, posebno s Kapitelske njive u Novom Mestu (Križ 2005). Njihov veći broj primjetan je od Mokronog IIb stupnja (LT C2), kada se datira i groblje u Zvonimirovu, da bi se s početkom kasnoga latena (LT D1) u grobovima moglo nalaziti i po dva koplja (Guštin 1984: 316, bilj. 43; Božič 1987: 886). Slično je primjetno i na grobljima Skordiska, posebno od LT D1 kada se u grobovima pojavljuju i po dva ili tri koplja (Božič 1981: 322; Guštin 1984: 327; Drnić 2015: 49), o čemu najbolje svjedoče nalazi s groblja na Karaburmi (Todorović 1972).

Koplja pronađena u grobovima LT 119, LT 121 te LT 128, uostalom kao i iz drugih grobova kopljanika u Zvonimirovu, pripadaju različitim osnovnim oblicima koplja s obzirom na duljinu lista i tuljca. Ipak, moguće je razlikovati dvije osnovne skupine: koplja s dugim listom i kratkim tuljcem te koplja s kraćim listom i duljim tuljcem koja se potom još mogu podijeliti na veći broj varijanti s obzirom na oblik i presjek lista, pri čemu se pretpostavlja i njihova različita funkcija (Dizdar 2013: 142–150, sl. 48). Ono što je još svakako zanimljivo kod spomenuta tri groba je što su koplja u grob položena kao ravna ili tek neznatno savijena (LT 128), odnosno nisu bila jače savijena kao što je to često slučaj u grobovima u kojima se koplja nalaze uz mačeve u koricama. Isto tako, savijena nisu bila niti koplja s kraćim listom i duljim tuljcem iz grobova LT 10 i LT 11 koja također pripadaju pokopima kopljanika (Dizdar 2013: 148, T. 17: 6; 18: 10). Ipak, za neke pouzdanije zaključke o odnosima između duljine te oblika lista koplja koja se nalaze u grobovima uz mačeve u koricama u odnosu na grobove u kojima koplje predstavlja osnovno napadačko naoružanje, potrebno je sačekati završetak postupka njihove konzervacije.

Grobovi pronađeni 2019. godine na Velikom polju u Zvonimirovu pripadaju većoj skupini koja je pronađena tijekom iskopavanja provedenih 2001. i 2002. te potom između 2016. i 2018. godine na zapadnoj padini uzvisine u središnjem dijelu voćnjaka. Spomenuta se skupina nastavlja dalje prema jugu, što je i potvrđeno u istraživanjima provedenim 2017. godine kada su istraživane sonde koje su obuhvatile dijelove južnoga vrha uzvisine gdje su također dokumentirani paljevinski grobovi latenske kulture. Zbog toga je buduća iskopavanja potrebno usmjeriti na navedenu površinu nalazišta.

Na osnovi nalaza pronađenih u grobovima, posebno naoružanja i predmeta ženske nošnje, istražen dio groblja može se datirati u LT C2 stupanj (Mokronog IIb), odnosno u prvu polovicu 2. st. pr. Kr. (Božič 1987; 1999; Majnarić-Pandžić 2001; Tomičić, Dizdar 2005; Dizdar 2013), čime se groblje Zvonimirovo – Veliko polje izdvaja kao jedno od najistaknutijih nalazišta latenske kulture u južnoj Panoniji.

LITERATURA / BIBLIOGRAPHY

- Bataille, G. 2001, Les agrafes de ceinturon du sanctuaire de la Villeneuve-au-Chatelot (Aube), *Archäologisches Korrespondenzblatt*, Vol. 31/3, 443–460.
- Božič, D. 1981, Relativna kronologija mlajše železne dobi v jugoslovenskem Podonavju, *Arheološki Vestnik*, Vol. XXXII, 315–336.
- Božič, D. 1987, Zapadna grupa, in: *Praistorija jugoslavenskih zemalja V: Željezna doba*, Benac A. (ed.), Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Centar za balkanološka ispitivanja, Sarajevo, 855–897.
- Božič, D. 1999, Die Erforschung der Latenezeit in Slowenien seit Jahre 1964., *Arheološki Vestnik*, Vol. 50, 189–213.
- Dizdar, M. 2013, *Zvonimirovo – Veliko polje, Groblje latenske kulture I*, Monographiae Instituti Archaeologici 8, Institut za arheologiju, Zagreb.
- Dizdar, M. 2016, Late Iron Age Funerary Practice in Southern Pannonia, in: *Funerary Practices during the Bronze and Iron Ages in Central and Southeast Europe*, Proceedings of the 14th International Colloquium of Funerary Archaeology in Čačak, Serbia, 24th–27th September 2015, Širbu V., Jevtić M., Dmitrović K., Ljuština M. (eds.), International Union for Prehistoric and Protohistoric Sciences (UISPP) – 30th Commission: Prehistoric and Protohistoric Mortuary Practices Association for Studies of Funerary Archaeology (ASFA) – Romania – University of Belgrade, Faculty of Philosophy – National museum Čačak, Beograd – Čačak, 293–312.
- Dizdar, M. 2017, Rezultati istraživanja groblja latenske kulture Zvonimirovo – Veliko polje u 2016. godini, *Annales Instituti Archaeologici*, Vol. XIII, 54–56.
- Dizdar, M. 2018, Rezultati istraživanja groblja latenske kulture Zvonimirovo – Veliko polje u 2017. godini, *Annales Instituti Archaeologici*, Vol. XIV, 61–64.
- Dizdar, M. 2019, Rezultati istraživanja groblja latenske kulture Zvonimirovo – Veliko polje u 2018. godini, *Annales Instituti Archaeologici*, Vol. XV, 61–66.
- Drnić, I. 2015, *Kupinovo. Groblje latenske kulture / Kupinovo. A La Tène culture cemetery*, Katalozi i monografije 12, Arheološki muzej Zagreb, Zagreb.
- Guštin, M. 1984, Die Kelten in Jugoslawien, *Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz*, Vol. 31, 305–363.
- Guštin, M. 2003, Prilog poznavanju ženske nošnje kod Tauriska, Uz djevojački pokop iz groba Lt 12 u Zvonimirovu kod Suhopolja, *Opuscula Archaeologica*, Vol. 27, 321–330.
- Majnarić-Pandžić, N. 2001, Grob ratnika Lt 12 iz srednjolatskog groblja u Zvonimirovu kod Suhopolja u Virovitičko-podravskoj županiji, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu*, Vol. 18, 83–101.
- Križ, B. 2005, *Novo mesto VI, Kapiteljska njiva, Mlajšeželeznodobno grobišće*, Carniola Archaeologica 6, Dolenjski muzej, Novo Mesto.
- Todorović, J. 1972, *Praistorijska Karaburma I – nekropola mladeg gvozdenog doba*, Dissertationes et Monographiae XIII, Muzej grada Beograda, Beograd.
- Tomičić, Ž., Dizdar, M., Tkalčec, T., Ložnjak, D. 2002, Zvonimirovo – Veliko polje, Rezultati istraživanja groblja latenske i bjelobrdске kulture godine 2001. i 2002., *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva*, Vol. XXXIV/3, 67–75.
- Tomičić, Ž., Dizdar, M. 2005, Grobovi latenske kulture s Velikog polja u Zvonimirovu – rezultati istraživanja 1993.-1995., *Prilozi Instituta za Arheologiju u Zagrebu*, Vol. 22, 59–125.

SUMMARY

The rescue excavations at the site of Zvonimirovo – Veliko polje were continued in April and May 2019 and included the western slope of the central part of the elevation (Fig. 1), i.e. they explored the area of the cemetery lying to the south and west of the trenches where numerous cremation graves of the La Tène culture were found during the excavations of 2001–2002 and 2016–2018 (Tomičić et al. 2002; Dizdar 2017; 2018; 2019).

The excavations in 2019 explored: trench 20, measuring 23 x 3 m, and trench 21, measuring 22 x 3.10 m, or an area of 137 m², meaning that the total explored area of the cemetery at Veliko polje in Zvonimirovo amounts to 3968 m². The average excavation depth was 1 – 1.20 m; as in previous years, the documented stratigraphy corresponds exclusively to the geological strata.

The excavations found four graves (LT 127 – LT 130) with cremated remains of the dead belonging to the La Tène culture from the Late Iron Age. The graves were mostly shallow and were largely or completely destroyed by cultivation; only the lower parts of the grave pits with single finds have been preserved. The almost complete destruction of graves LT 127 (Fig. 2) and LT 130 was avoided only by the bottom of the grave pits with a small amount of cremated bones and fragments of metal, glass, and ceramic objects that had already been found at the bottom of the humus layer. The clearest traces of damage through cultivation can be seen in grave LT 129. The preserved bottom of the grave pit is rectangular in shape and has rounded corners, with a pile of cremated bones laid in the northern part of the grave (Fig. 4). There were three ceramic vessels next to the pile – a pot, a bowl, and probably a kantharos – with only the lower half of the pot preserved while the upper part is completely missing (Fig. 5). Two large iron fibulae were placed on the compact pile of cremated bones, while the cremated remains contained the fragments of two bronze fibulae with traces of burning. Considering the shape and compactness of the pile of cremated bones, it can be assumed that they were probably placed in a piece of cloth together with the fibulae (Dizdar 2013: 33; 2016: 298, Fig. 7). The jewellery seems to include the remains of a probably cremated glass bracelet from grave LT 130. Grave LT 129 included three ceramic vessels as farewell gifts (Fig. 4). Ceramic vessels were found in the graves of men and women; the most numerous forms were differently shaped pots and S-shaped bowls made on a potter's wheel, while kantharoi were found in a smaller number of graves. Interestingly, no ceramic vessels were found in the best-preserved grave, LT 128.

LT 128, the best preserved grave from the excavations of 2019, is a warrior grave (Fig. 3). Its bottom contained a large quantity of cremated bones, accompanied only by an iron spear with a prominent central rib. Interestingly, the grave contained no other items of weaponry, men's costume (fibulae, belt sets), or pottery. This grave belongs to the group of warrior graves equipped only with a spear, documented during the excavations of 2018 that identified another two graves (LT 119 and LT 121) where a single spear was the only weaponry item of the warrior. The spears had different leaf-shaped heads and different lengths (Dizdar 2019: 64), and were found near the warrior graves LT 122 and LT 125, which contained swords in scabbards, spears, and shield bosses. These graves of spearmen (gaesatae) seem to belong to the third group of graves in Zvonimirovo containing the cremated remains of men, which are characterized by the inclusion of spears and/or shield bosses as shield parts (Dizdar 2013: 54, 73, 142, Tab. 2). Only LT 64, one of the spearman graves, contained two spears and two spear butts. Spearmen graves are known from other cemeteries attributed to the Mokronog group, especially Kapiteljska Njiva in Novo Mesto (Križ 2005). Their number grows in phase Mokronog IIb (LT C2), to which the Zvonimirovo cemetery is dated, and by the beginning of the Late La Tène (LT D1) there are sometimes two spears in a grave (Guštin 1984: 316, n. 43; Božič 1987: 886). Something similar can be seen in the cemeteries of the Scordisci, especially starting from LT D1, when there can be two or three spears in a grave (Božič 1981: 322; Guštin 1984: 327; Drnić 2015: 49), which is best evidenced by the finds from the Karaburma cemetery (Todorović 1972).

The spears found in graves LT 119, LT 121, and LT 128, but also those from other spearman graves in Zvonimirovo, belong to different basic forms of spears with regard to the length of the blade and the shaft. Still, two basic groups can be distinguished: spears with a long blade and a short shaft and spears with a shorter blade and a longer shaft, which can be further divided into a number of variants depending on the shape and cross-section of the blade, assuming they had different functions (Dizdar 2013: 142–150, Fig. 48).

The graves found in 2019 at Veliko Polje in Zvonimirovo belong to a larger group that was found during the excavations from 2001 and 2002 and between 2016 and 2018 on the western slope of the elevation in the central part of the orchard. Based on the finds of weaponry and women's costume items, the explored part of the cemetery can be dated to phase LT C2 (Mokronog IIb) i.e. to the first half of the 2nd cent. BC (Božič 1987; 1999; Majnarić-Pandžić 2001; Tomičić, Dizdar 2005; Dizdar 2013).